

для національного господарства України й суспільства загалом буде посилюватися.

Висновки

Дослідження трансформаційних змін харчової та переробної промисловості свідчить про наявність у ній деструктивних перекосів глибинного характеру. За умов подальшої інституційної некерованості галузі та недооцінки (або ігнорування) її ролі, можуть початися незворотні руйнівні процеси, причому для всієї національної економіки. Економіко-математичний аналіз розвитку харчової та переробної промисловості України з часу переходу до Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку підтверджує особливо значущу роль цієї сфери в структурі промисловості й національного господарства загалом. На підґрунті використання коефіцієнта кореляції рангів Спірмена було встановлено пряму тісну залежність інвестицій в основний капітал галузі на ВВП країни. З цього випливає доцільність внесення коректив щодо визначення пріоритетів економічної політики України: збільшення державного фінансування харчової та переробної промисловості, а також необхідність покращення інвестиційного клімату в галузі й удосконалення інституціонального забезпечення її розвитку.

Список використаних джерел

1. Борщевский П. Пищевая промышленность Украины: современные тенденции и перспективы развития / П. Борщевский, Н. Сичевский, В. Троян // Экономика Украины. – 2003. – №8. – С. 45–49.
2. Дем'яненко М.Я. Фінансові проблеми формування і розвитку аграрного ринку (доповідь) / М.Я. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2007. – №5. – С. 4–13.
3. Крисанов Д.Ф. Пріоритети інноваційного розвитку переробної сфери АПК України / Д.Ф. Крисанов // Економіка АПК. – 2005. – №7. – С. 18–26.
4. Манцуров І.Г. Статистика економічного зростання та конкурентоспроможності країни: монографія / І.Г. Манцуров. – К.: КНЕУ, 2006. – 392 с.
5. Саблук П.Т. Шляхом модернізації // Вибрані статті з питань аграрної економіки у трьох кн. / П.Т. Саблук. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009 – Кн. 3. – 2011. – 516 с.
6. Чеботарьов В.А. Державна регуляторна політика інноваційної структурної трансформації харчової та переробної промисловості: монографія / В.А. Чеботарьов; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ: Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2011. – 448 с.
7. Статистичний щорічник України за 2010 рік / За ред. О. Г. Осуленка. – К., 2011. – 560 с.
8. <http://www.agri-outlook.org>

О.В. В'ЯЛЕЦЬ,
к.е.н., доцент, Інститут післядипломної освіти НУХТ,
Ю.В. ТИЩЕНКО,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Діагностика зовнішнього середовища функціонування підприємств хлібопекарної промисловості

У статті розглянуто фактори впливу зовнішнього середовища на діяльність підприємств хлібопекарної промисловості. Наведено причини негативних тенденцій діяльності підприємств цієї галузі. Визначено найбільш руйнівні для ефективного функціонування хлібопекарських підприємств ризики.

Ключові слова: підприємства хлібопекарної промисловості, ризики.

В статье рассмотрены факторы влияния внешней среды на деятельность предприятий хлебопекарной промышленности. Приведены причины негативных тенденций деятельности предприятий этой отрасли. Определены наиболее разрушительные для эффективного функционирования хлебопекарных предприятий риски.

Ключевые слова: предприятия хлебопекарной промышленности, риски.

The article discussed the factors of impact of external business environment on the enterprises of bakery industry. It is said about source of negative tendencies of business activities of enterprises in this industry. It is identified the most destructive risks for the effective functionality of the enterprises of bakery industry.

Постановка проблеми. Сучасні підприємства функціонують за умов мінливого зовнішнього середовища. Його невизначеність та недосконалість механізму управління підприємством ставлять суб'єкти господарювання перед необхідністю ідентифікації основних чинників впливу зовнішнього середовища на розвиток підприємства та своєчасного застосування відповідних корегуючих дій. За таких умов сучасні економічні організації різних типів та бізнес-профільів перебувають у постійному пошуку напрямів утримання чи посилення своїх конкурентних позицій, що по-

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

требує відповідної діагностики зовнішнього середовища функціонування підприємств.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Окремі проблеми розвитку харчової промисловості знаходять висвітлення в працях М.П. Сичевського, О.Б. Бутніка–Сіверського, Т.Л. Мостенської, В.М. Марченко, П.Т. Саблука, І.О. Сингаєвського та інших. Роботи цих вчених–економістів, в яких досліджувалися різні теоретико–методичні і практичні аспекти діяльності підприємств харчової промисловості, мають високу наукову і практичну цінність. Однак постійні трансформації зовнішнього середовища вимагають дослідження впливу його сучасних особливостей і тенденцій на діяльність підприємств.

Мета статті полягає в дослідженні впливу зовнішнього середовища на діяльність підприємств хлібопекарної промисловості.

Виклад основного матеріалу. Харчова промисловість є стратегічно важливою галуззю агропромислового комплексу країни, від якої залежить добробут населення. Хлібопекарська галузь відіграє значну соціальну роль у житті суспільства. В сумарному обсязі продукції всієї харчової промисловості України вона посідає одне із провідних місць, а частка хлібопродуктів у раціоні населення України становить 15%, що підтверджує їхній статус як основного продукту харчування [1]. Будь–які зміни, що відбуваються на ринку хліба і хлібобулочних виробів, моментально впливають на соціально–політичне життя країни. Ринок хліба і хлібобулочних виробів України на 99% представлений продукцією вітчизняного виробництва. Значна частина великого хлібного бізнесу представлена приватними компаніями, в тому числі різними інтеграційними структурами. Адже загальнодержавні тенденції щодо злиття та поглинання компаній притаманні і ринку хлібопекарства. Тут також відбувається формування вертикально інтегрованих структур із замкнутим циклом виробництва – від виробництва борошна до випуску хлібопродуктів. Адже укрупнення і концентрація виробництва дає змогу оптимізувати логістику, збільшити асортимент, підвищити прибутковість і в такий спосіб вижити та залишитися гравцем ринку.

Ряд ключових гравців ринку хліба – це колишні регіональні об'єднання («Київхліб», «Донбасхліб», «Дніпрохліб», «Житомирхліб», «Миколаївхліб», «Кримхліб» та ін.), які зберегли свою виробничу структуру. Серед потужних холдингових компаній варто відзначити ПАТ «Київхліб» – близько 15% вітчизняного ринку виробництва хлібопродуктів, асоціацію «Донбасхліб» – 10%, ЗАТ «Холдинг «ТіС» – 6,2%, ПАТ

«Концерн Хлібпром» – 6,5%, ВАТ «ХК «Хлібні Інвестиції» – 7%, ЗАТ «Укрзернопром» – 4%, ВАТ «Каравай» – 4%. До складу таких міжрегіональних холдингів входять і хлібопекарські заводи, і борошномельні підприємства, і кондитерські виробництва.

Національна хлібопекарська галузь, по суті, є натуральним господарством, де виробництво дорівнює споживанню. Але, незважаючи на це, протягом останніх років у хлібопекарській галузі зафіксовано спад виробництва. Показники діяльності хлібопекарських підприємств в Україні за 2006–2011 роки наведено в табл. 1.

Дані табл. 1 засвідчують щорічне зниження обсягу випуску хлібобулочних виробів протягом зазначеного періоду. Тож існує потреба визначитися, внаслідок чого відбувається зниження обсягів виробництва і які наслідки цієї тенденції для розвитку галузі.

На ефективність функціонування підприємств хлібопекарської галузі впливають численні фактори, ідентифікація і аналіз яких є однією з передумов обґрунтування практичних шляхів розвитку підприємств. Усі ці фактори поділяють на зовнішні і внутрішні.

Для визначення сили впливу факторів зовнішнього середовища експертним шляхом було визначено такі їхні оцінки: дуже вагомий вплив – 5 балів; вагомий вплив – 4 бали; помірний – 3 бали; низький – 2 бали; дуже низький – 1 бал (табл. 2).

Перед впливом факторів зовнішнього середовища підприємства хлібопекарської промисловості практично безсилі. Це свідчить про необхідність державної підтримки галузі для забезпечення її зростання і розвитку.

Складність проблеми підвищення ефективності функціонування підприємств хлібопекарської промисловості полягає в тому, що в конкретних умовах перераховані вище фактори діють не ізольовано, у чистому виді, а в різних їх комбінаціях, утворюючи різноманітні форми взаємозалежностей і взаємодій.

На ефективність діяльності хлібопекарських підприємств та їхню прибутковість найбільший вплив має державна політика в цій сфері, сировинна база, високий рівень конкуренції в галузі та споживчі інтереси. Під дією цих факторів, а також внутрішньої політики формуються обсяги та структура асортименту продукції підприємств.

Тож для прийняття ефективних управлінських рішень окрім з'ясування характеру впливу зовнішнього середовища необхідно розуміти і стан внутрішніх процесів, які відбуваються на підприємстві, що потребує аналізу його сильних і слабких сторін.

Таблиця 1. Основні показники діяльності хлібопекарських підприємств в Україні за 2006–2011 роки

№	Показники	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1	Випуск хлібобулочних виробів, тис. т	2264	2160	2034	1978	1826	1725
2	Рентабельність операційної діяльності, %	2,4	2,2	1,8	0,9	1,7	2,3
3	Індекс цін виробників хліба і хлібобулочних виробів, %	134,6	97,0	100,8	116,2	108,3	116,5
4	Обсяг товарообороту хліба і хлібобулочних виробів, млн. грн.	1699	1803	2009	2636	2631	2883

Дані згруповано на основі статистичної інформації <http://www.ukrstat.gov.ua/>

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Таблиця 2. Вплив факторів зовнішнього середовища на підприємства хлібопекарної промисловості

№ з/п	Фактори зовнішнього середовища, що можуть чинити вплив на діяльність підприємства	Можливий прояв чинників впливу на стан діяльності підприємства у стратегічному періоді	Можливості Загрози	Бал від 1–5
1	2	3	4	5
Політичні фактори				
	1.1. Податкове законодавство 1.2. Кредитно–грошова політика 1.3. Державне регулювання цін	– стимулювання розвитку галузі за рахунок зміни податкового законодавства; – регулювання процентних ставок на кредити; – встановлення цін на соціальні сорти хліба, що не враховують середньогалузевий мінімальний рівень рентабельності	+ +	4 3
			–	4
Економічні фактори				
	2.1. Вартість сировини 2.2. Розвиток економіки 2.3. Інфляція 2.4. Слабка фінансово–економічна підтримка галузі 2.5. Відсутність ефективного інвестора	– зростання ціни на зерно, а відповідно і на борошно; – підвищення рівня життя населення; – підвищення конкуренції в галузі; – зниження купівельної спроможності громадян; – зниження інвестування в галузі; – зниження темпів інноваційних процесів в хлібопекарській галузі	– + – – – –	3 2 2 2 3 4
3. Соціальні фактори				
	3.1. Демографічна ситуація 3.2. Низька платоспроможність населення	– зменшення числа потенційних споживачів; – зміна структури харчування населення; – щорічне зниження обсягів споживання хліба	– – –	2 3 2
4. Технологічні фактори				
	4.1. Брак ресурсів та досвіду впровадження інноваційних технологій 4.2. Енергозберігаючі технології	– відсутність підтримки нових технологій; – висока вартість впровадження інноваційних технологій та устаткування; – економія витрат на ресурси енергетики	– – +	3 5 2

Плюсом позначені можливості для підприємств; мінусом – загрози.

Такий аналіз було проведено за матеріалами ПАТ «Київ–хліб».

Аналіз внутрішнього середовища хлібопекарських підприємств, які є дочірніми підприємствами ПАТ «Київхліб», дозво-

лив узагальнити притаманні їм сильні та слабкі сторони.

У свою чергу, встановлення взаємозв'язків між сильними і слабкими сторонами підприємств й зовнішніми можливостями і загрозами дозволило з'ясувати, на які заходи має

Таблиця 3. Узагальнені результати аналізу внутрішнього середовища хлібопекарських підприємств (на матеріалах ПАТ «Київхліб»)

	Можливості	Загрози
Зовнішнє середовище	1. Вихід на нові ринки збуту 2. Розширення асортименту продукції для задоволення потреб споживачів 3. Освоєння нових технологій випікання хліба та хлібобулочних виробів 4. Співпраця з постачальниками сировини	1. Поява нових конкурентів на регіональному ринку та посилення конкурентного тиску 2. Неврожай зернових і підвищення цін на сировину 3. Невідповідність якості сировини державним стандартам 4. Уповільнений темп зростання ринку
Внутрішнє середовище		
Сильні сторони	– Впровадження нових технологічних ліній. – Розроблення нового асортиментного ряду. – Оптимізація витрат на виробництво і реалізацію продукції та встановлення нижчих цін на неї порівняно з конкурентами	– Здійснення комплексу маркетингових заходів, які б наголошували на високій якості продукції
Слабкі сторони	Виявлення незадоволеного попиту на хлібобулочну продукцію та освоєння нових ринків збуту. Поліпшення умов співпраці з постачальниками сировини. Залучення інвесторів на вигідних умовах	– Зміцнення своїх позицій на ринку

бути направлена діяльність управлінців підприємств цього об'єднання (табл. 3).

Проведена діагностика дозволила встановити, що хлібопекарська галузь України хоча і має перспективи, але розвивається по інерційному типу.

Постійні зміни умов зовнішнього середовища ускладнюють можливість прогнозування розвитку подій на ринку хліба та хлібопродуктів, що породжує невизначеність результатів господарської діяльності підприємств галузі на ньому і може призвести у найближчому майбутньому до суттєвих ризиків при здійсненні навіть простого відтворення.

Основними проблемами хлібопекарської галузі є:

- нерегульованість ринку зерна;
- випереджаюче зростання цін на борошно та паливно-енергетичні ресурси при адміністративному стримуванні цін на хліб, внаслідок чого відбувається стійке зниження рентабельності хлібозаводів;
- незадовільна якість борошна, яка не відповідає вимогам хлібопекарського виробництва;
- значне скорочення випуску хлібобулочних виробів;
- низький ступінь використання виробничих потужностей;
- значний фізичний та моральний знос основного обладнання хлібозаводів (70–80%);
- відсутність фінансування та єдиної скоординованої технічної політики в питаннях створення хлібопекарського обладнання.

Причинами визначених негативних тенденцій у хлібопекарській галузі є фактори внутрішнього характеру та зовнішні дії, які викликані здебільшого невизначеністю й конфліктністю бізнес-середовища та політичного оточення.

З метою подолання зазначених негативних тенденцій визначено пріоритетні напрями розвитку проаналізованих підприємств: розширення цільових ринків збуту, оптимізація асортименту продукції та підвищення її якості. Успішна реалізація даних напрямів розвитку хлібопекарських підприємств неможлива без врахування ризиків та невизначеності зовнішнього середовища. Аналіз зовнішнього середовища

в умовах обмеженого доступу до необхідної інформації є складним процесом. Дослідження підприємств ПАТ «Київ-хліб» дало змогу виявити, що на їхню діяльність впливають ризики, які створюють значні загрози для діяльності, негативний вплив яких необхідно знешкоджувати.

Серед таких ризиків слід виділити демографічні, фінансово-економічні соціально-політичні та виробничо-технічні.

Висновки

Зовнішнє середовище функціонування підприємств хлібопекарної промисловості створює або сприятливі, або загрозливі умови для їх розвитку.

Проведене дослідження дозволило виявити ряд проблем хлібопекарної промисловості України, які потребують вирішення.

Для подолання негативних тенденцій окрім зусиль самих підприємств потрібна державна програма розвитку галузі, яка б, окрім іншого, забезпечила внесення змін до податкового законодавства щодо хлібопекарної галузі, зупинення практики адміністративного впливу на ціни, покращення доступу хлібопекарних підприємств до фінансових ресурсів для інвестиційних цілей.

Список використаних джерел

1. Павлів О.Б. Аналіз стану хлібопекарської галузі України та забезпечення ефективності співпраці державних і підприємницьких структур / О.Б. Павлів // Стратегія економічного розвитку України. – 2009. – №24–25. – С. 115–121.
2. Зубчик С.М. Вдосконалення системи внутрішньогосподарського контролю на основі оцінки факторів впливу на підприємства хлібопекарської галузі / С.М. Зубчик // Економічний форум. – 2012. – №1. – С. 324–330.
3. Верба В.А. Управління розвитком компанії: Навч. посіб. / В.А. Верба, О.М. Гребешкова. – К.: КНЕУ, 2011. – 482 с.
4. Сичевський М.П. Удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку харчової промисловості України / Сичевський М.П. – К.: Науковий світ, 2004. – 374 с.

*Н.В. ВАСЮТКІНА,
к.е.н., докторант, Національний авіаційний університет*

Вплив інституційних перетворень на розвиток авіагалузі України

У статті досліджено інституційні зміни в авіаційній галузі України за період 1991–2011 років, визначено подальші шляхи інституційних перетворень даної галузі в трансформаційний період.

Ключові слова: авіаційна галузь, інституційні перетворення, трансформаційний період.

В статье исследованы институционные изменения в авиационной отрасли Украины за период 1991–2011 го-

дов, определены дальнейшие пути институционных превращений данной отрасли в трансформационный период.

Ключевые слова: авиационная отрасль, трансформационный период, институционные превращения.

In the article institutional changes are investigated in aviation industry of Ukraine for period of 1991–2011 p.the further ways of institutional transformations of this industry are certain in a transformation period.